

Helsinki 23.6.2021

Tieteellisten seurain valtuuskunta

Asia: Professoriliiton lausunto kotimaisten tiedekustantajien tukemiseksi

Kotimaiset tiedekustantajat ovat syntyneet sukupolvien työn tuloksena. Ne ovat tärkeä osa suomalaista tiedettä ja kulttuuria. Vain kotimaisilla tiedekustantajilla on kestävä pyrkimys kehittää suomalaista tiedettä ja kulttuuria Suomen kansalliskielillä. Professoriliitto pitää tärkeänä sitä, että kotimaisten tiedekustantajien toimintaedellytykset turvataan kestäväällä tavalla.

Koska laadukas tiedekustantaminen on kallista, kotimaisten tiedekustantajien rakenteelliset toimintaedellytykset ovat uhattuina tutkimusjulkaisujen digitalisaation ja avoimen saatavuuden vuoksi aivan riippumatta kotimaisista valinnoista. Kun tutkimusjulkaisuja on riittävästi saatavilla ilmaiseksi, lukijoilta poistuu syy maksaa tiedejulkaisuista. Lisäksi digitaalisen yhteiskunnan mekanismeihin kuuluvat polarisaatio ja keskittyminen. Kun ilmaiseksi saatavilla olevia tutkimusjulkaisuja on paljon, lukijoilla on vähemmän tarvetta seurata pieniä kansallisia tiedekustantajia.

Kotimaisten tiedekustantajien rakenteelliset toimintaedellytykset ovat uhattuina myös kotimaisten valintojen vuoksi. Tavoite uusien tieteellisten artikkeli- ja konferenssijulkaisujen välittämästä avoimesta saatavuudesta viimeistään vuonna 2022 on omiaan nopeuttamaan jo muutenkin uhkaavaa kehitystä.

Kotimaisten tieteellisten kausijulkaisujen työryhmä on esittänyt kolmea vaihtoehtoista ratkaisumallia kotimaisten tieteellisten kausijulkaisujen avoimen saatavuuden mahdollistamiseksi. Niihin kuuluvat ”rinnakkaistallennusmalli”, ”seurarakaisu” ja ”konsortiomalli”. Työryhmä on pyytänyt kommentteja seuraaviin kysymyksiin:

1. Onko jokin esitellyistä malleista kannatettavin? Miksi?
2. Onko jokin malleista sellainen, joka ei tule kysymykseen? Miksi?
3. Onko mallit esitelty riittävän kattavasti vai onko jotakin olennaista jätetty huomiotta? Mitä?
4. Esitetyt mallit pohjautuvat pitkälti nykyisen lehti- ja kustantamokentän lähtökohtiin. Onko löydettävissä jokin muu malli, joka vahvistaisi kotimaista avointa tiedejulkaisemista merkittävästi toisenlaisista lähtökohdista? Millainen se olisi?
5. Muuta huomioitavaa?

1. Onko jokin esitellyistä malleista kannatettavin? Miksi?

Professoriliitto kannattaa kaikkia kestäviä tapoja edistää kotimaista tiedekustantamista. Esitetyistä vaihtoehdoista rinnakkaistallennusmalli on helpoin toteuttaa.

PROFESSORILIITTO
PROFESSORFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

2. Onko jokin malleista sellainen, joka ei tule kysymykseen? Miksi?

Professoriliiton mielestä konsortiomalli on esitetyistä vaihtoehdoista huonoin. Tiedejulkaisemisen kansainvälinen rakenteellinen kehitys on nopeaa ja edellyttää tiedejulkaisijoilta ketteryyttä. Konsortiomalli sen sijaan nojaisi keskusjohtoisuuteen, vaikuttaisi monimutkaisuudessaan läpinäkymättömältä ja vaikeuttaisi sopeutumista kansainväliseen kehitykseen.

4. Esitetyt mallit pohjautuvat pitkälti nykyisen lehti- ja kustantamokentän lähtökohtiin. Onko löydettävissä jokin muu malli, joka vahvistaisi kotimaista avointa tiedejulkaisemista merkittävästi toisenlaisista lähtökohdista? Millainen se olisi?

Lehti- ja kustantamokentän rakenne muuttuu väistämättä digitalisaation vuoksi. Media-alan liiketoimintamallit ovat muuttuneet radikaalisti viime vuosina.

Viime kädessä useiden kotimaisten tiedekustantajien nykyinen liiketoimintamalli on kestävä, koska tieteellisen julkaisutoiminnan kustannukset ja hyödyt jakautuvat eri tahoille. Merkittävä osa julkaisutoiminnan kustannuksista kuuluu nykymallissa tiedekustantajille. Samalla ne, jotka tieteellisestä julkaisutoiminnasta hyötyvät, ovat aikaisempaa haluttomampia kattamaan kaikkia julkaisutoiminnan kustannuksia.

Jotta kotimaisten tiedekustantajien liiketoimintamallit olisivat kestävämmällä pohjalla, on syytä pohtia rakenteellisia vaihtoehtoja, joissa kustannukset ja hyödyt osuvat paremmin samoihin käsiin.

Kotimaisten tiedekustantajien työstä hyötyy pitkällä aikavälillä kansakunta. Niinpä julkisen vallan eli käytännössä OKM:n pitäisi huolehtia kotimaisten tiedekustantajien pitkäaikaisista taloudellisista toimintaedellytyksistä.

Suuri osa tieteellisen julkaisutoiminnan kustannuksista syntyy julkisesti rahoitetuissa yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa, joissa kirjoittajat enimmäkseen työskentelevät. Sekä yliopistojen toiminnasta että kotimaisesta tiedekustantamisesta seuraa pitkäaikaista hyötyä kansakunnalle. Tieteellisestä julkaisutoiminnasta on myös välitöntä taloudellista hyötyä yksittäisille yliopistoille yliopistojen rahoitusmallin vuoksi. Jotta hyödyt ja kustannukset osuisivat paremmin samoihin käsiin, olisi syytä pohtia, miten julkisesti rahoitetut yliopistot voisivat itsehallintonsa puitteissa harjoittaa kotimaista tiedekustantamista yhteistyössä tieteellisten seurojen ja tiedekustantajien kanssa.

Tiedekustantajat joutuvat väistämättä kehittämään uusia liiketoimintamalleja. Suuret kansainväliset tiedekustantajat ovat jo kehittäneet uusia liiketoimintamalleja. Kansainväliset tiedekustantajat tarjoavat esimerkiksi palveluja tieteellisille seuroille ja yliopistoille, joiden toimintaan kuuluu omia aikausjulkaisuja tai julkaisusarjoja. Suomessa on syytä pohtia vaihtoehtoisia liiketoimintamalleja, joilla kotimaisen tieteellisen kustantamisen taloudellinen riski voi siirtyä kustannustoimintaa harjoittaville yliopistoille ja uudenlaiset tiedekustannusalan palveluyritykset voivat tarjota tätä toimintaa tukevia palveluja.

Säätiöt rahoittavat tutkimusta. Osa tutkimusrahoituksesta kuluu avoimen julkaisemisen rahoitukseen. Niinpä olisi syytä pohtia, miltä osin ja miten säätiöt voisivat osaltaan ottaa huolehtiakseen kotimaisen tieteellisen kustantamisen taloudellisesta riskistä rahoittamalla kotimaista tiedekustantamista.

PROFESSORILIITTO
PROFESSORSFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

Lopuksi liitto toteaa, että globaali näkyvyys, saavutettavuus ja vaikuttavuus ovat kiistatta paremmat suurten ja hyvämaineisten tiedekustantajien kautta. Olisi siis viisasta julkaista heidän sarjoissaan. Kustannus- ja julkaisusopimuksissa tulisi varata oikeus rinnakkaistallennukseen kansallisen edun ja tutkimuksen avoimen saatavuuden vuoksi esimerkiksi Kansallisarkistoon siltä varalta, että kustantaja ei jostain syystä pysty tai halua saattaa artikkeleita enää tiedeyhteisön ja laajan yleisön saataville.

Professoriliitto-Professorsförbundet

Jukka Heikkilä
puheenjohtaja

Tarja Niemelä
toiminnanjohtaja